

LBRIS

We know
books

ALAN GRATZ

PROIECTUL 1065

Traducere din limba engleză
de Cristina Ispas

2025

CINĂ CU NAZIȘTI

E greu să zâmbești când iei cina cu niște naziști.

O masă lungă era ocupată, pe toate laturile, de naziști care stăteau de vorbă, râdeau și mâncau. Erau soldați în uniforme gri ale armatei germane. Erau ofițeri SS¹, din garda personală a lui Hitler, în uniforme lor negre, cu banderole roșii pe brațe. Și erau și civili naziști, care nu luptau în armată, dar care conduceau bănci și fabrici și ziare și purtau costume și cravate cu embleme naziste.

Și printre ei eram eu, Michael O'Shaunessey, în cămașa mea maronie cu mânecă lungă, pantaloni scurți negri, șosete albe trei sferturi și ghete negre de drumeție, lustruite bine. Și, la fel ca ofițerii SS, cei mai de temut ucigași de pe întreaga planetă, și eu purtam o banderolă roșie pe braț, cu o svastică mare, neagră, în centru – crucea cu brațele îndoite, simbolul pe care

¹ SS – *Schutzstaffel*, în traducere „eșalonul de protecție“, a fost o organizație paramilitară nazistă înființată în 1925, care avea rolul de a-i proteja pe Führer și partidul nazist, influența politică a acestei organizații fiind extrem de mare. Conducătorul Heinrich Himmler, SS-ul a fost unul dintre principalii responsabili pentru crimele de război naziste săvârșite în perioada Celui de-Al Doilea Război Mondial (n. tr.).

naziștii îl expuneau peste tot. Purtam uniforma Tineretului Nazist, un fel de versiune germană a organizației cercetașilor. Pentru că și eu eram nazist.

Sau, cel puțin, mă prefăceam că eram.

— Mai vrei prăjitură? m-a întrebat nazistul de lângă mine, oferindu-mi încă o felie.

Lumina candelabrului se reflecta în emblema din argint, în formă de craniu, prinsă la guler, făcând-o să scânteieze.

— Da, sigur, mulțumesc, i-am răspuns. Sunteți foarte amabil.

N-am uitat să zâmbesc, chiar dacă asta cerea un mare efort din partea mea. Uram să mă prefac că-i plăceam pe oamenii ăia, uram să mă prefac că aprobam ura lor teribilă împotriva evreilor, uram să mă prefac că voiam să câștig războiul și să cucerească lumea. Dar zâmbeam pentru că nu aveam încotro. Dacă descopereau că mă prefăceam, eu și familia mea am fi dispărut într-un lagăr de concentrare și nimeni n-ar mai fi auzit de noi vreodată.

— Germana ta e foarte bună! mi-a spus femeia care stătea la masă, de cealaltă parte a mea, soția unui căpitan din armata germană. Dacă n-aș fi știut că tatăl tău e ambasadorul irlandez, aș fi jurat că ai crescut chiar aici, în Berlin!

M-am cufundat în scaun. Auzeam asta de fiecare dată când familia mea trebuia să participe la cine ca asta. Eu nu reprezentam chiar „idealul arian“ – blond cu ochi albaștri –, dar, cu germana mea impecabilă și cu părul meu șaten care-mi cădea ca un mop peste ochii căprui, puteam trece cu ușurință drept un băiat german de rând. Nu eram tocmai mândru de lucrul ăsta, dar cu siguranță îmi era util.

— Michael s-a descurcat întotdeauna foarte bine cu limbile străine, i-a răspuns tatăl meu în germană.

Stăteam față în față, în timp ce mama era cu două scaune mai încolo de el.

— Suntem de numai șase ani aici, dar el deja vorbește germana mult mai bine decât mine.

Tata a fost numit ambasador în Germania din partea Irlandei în 1937 și a trebuit să ne mutăm din Londra, unde ocupase aceeași funcție, la Berlin. Acum eram în 1943, iar eu aveam 13 ani. Lucrurile se schimbaseră foarte mult în cei șase ani scurși de la venirea noastră. La început, Berlinul mi se păruse magic, cu toate coloanele lui înalte pe care tronau statui reprezentând vulturi, steaguri roși care fluturau pe fiecare clădire și parade la care participau zeci de mii de oameni. Hitler era Cancelarul Germaniei, iar naziștii – partidul lui politic – preluaseră deja puterea. Germania nu intrase încă în război și, pe atunci, nu toți germanii erau naziști, chiar dacă succesul lor era incontestabil. Oriunde întorceam privirea, întâlneam fețe vesele și oameni râzând. Apoi, peste noapte, distracția¹ s-a terminat pentru toată lumea. Partidul Nazist, devenit din ce în ce mai puternic, a distrus complet atmosfera de voieșie germană care părea nesfârșită, iar eu – și întreaga lume – am văzut ce lucruri oribile se ascundeau, în realitate, în spatele acelei bune dispoziții.

¹ În original, joc de cuvinte intraductibil, cuvântul *party* fiind folosit aici cu două sensuri diferite: petrecere, distracție, respectiv partid politic (n. tr.).

Încă mă mai băntuie ce s-a întâmplat în noaptea aia.

— Michael a avut întotdeauna o memorie excepțională, nu-i așa, fiule? a intervenit și mama, parcă citindu-mi gândurile.

— Așa e, a zis tata. Michael citește în germană și spune glume în germană. Cred că și visează în germană!

Adulții din jur i-au zâmbit cu amabilitate. Tata – diplomatul – făcea ce știa el mai bine. Mustața lui se întindea acum într-un zâmbet care îmi era adresat, dar ochii care mă fixau peste ochelari nu râdeau deloc. Încearca, de fapt, să-mi amintească să zâmbesc. Să fiu prietenos. Să-mi joc rolul.

Am întins mâna după paharul cu suc de struguri de pe masă și am luat o înghițitură ca să-mi ascund nemulțumirea.

— Ești un german mai bun decât mulți germani, mi-a spus nazistul care mai devreme îmi oferise prăjitura.

Numele lui era Trumbauer și era un *Obersturmführer*, adică ofițer superior la comanda trupelor de asalt, în cadrul SS. Era un bărbat înalt, suplu, cu părul foarte negru dat pe spate, și cu nasul ca un cioc de papagal.

— Chiar astăzi am percheziționat casa unui cuplu german care ținea un evreu ascuns în mansardă. Chiar aici, în Berlin! a spus, clătinând din cap ca să arate că nu pricepea cum unii oameni puteau fi atât de proști.

— De unde știați că ascunde un evreu? l-a întrebat femeia de lângă mine.

SS-*Obersturmführer*-ul Trumbauer a tăiat o bucată de prăjitură cu furculița și a ridicat-o în aer, gata să o ducă la gură.

— I-a denunțat fiul lor.

M-am înfiorat. Propriul copil să-i denunțe poliției secrete! Nici nu-mi puteam imagina că le-aș face vreodată așa ceva părinților mei.

— Și ce s-a întâmplat cu ei? am întrebat.

— Poftim? a mormăit SS-*Obersturmführer*-ul Trumbauer, înghițind bucata de prăjitură. A! Germanii au fost arestați și duși la Dachau, bineînțeles. Iar evreul a fost împușcat când a încercat să scape.

Cuvintele SS-*Obersturmführer*-ului Trumbauer m-au șocat și, cuprins de agitație, am vărsat paharul pe care tocmai încercam să-l pun la loc pe masă. Paharul s-a lovit de marginea farfuriei și s-a făcut țândări, împrăștiind peste tot suc de struguri amestecat cu cioburi. Îmi puteam vedea reflecția în fiecare ciob – o mulțime de Michael O'Shaunessey minusculi, care mă priveau îngroziți. Dintr-odată, m-am trezit din nou pe acea stradă din Berlin, în urmă cu cinci ani, în noaptea care a schimbat totul.

Atunci înțelesesem, în sfârșit, ce monștri erau de fapt naziștii.

KRISTALLNACHT

Era o noapte răcoroasă de început de noiembrie, în anul 1938. Aveam opt ani, aproape nouă. Eu și părinții mei tocmai ieșiserăm de la un film – un film german despre olimpiada care se desfășurase în Berlin cu un an înainte ca noi să ne mutăm acolo. Eram supărat pentru că eu aș fi vrut să văd *Aventurile lui Robin Hood*. Citisem cartea și voiam să văd ecranizarea ei americană, dar naziștii interziseseră filmul în Germania.

Ne întorceam acasă, în clădirea ambasadei irlandeze, iar eu săream încontinuu de pe trotuar pe carosabil și înapoi, prefăcându-mă că eram Robin Hood care se lupta cu șeriful din Nottingham. Îmi plăcea ideea că Robin Hood proteja săracii și pe cei neajutorați de Regele John cel Rău, mai ales că John era regele Angliei. Și dacă n-aș fi fost irlandez și programat din naștere să-i urăsc pe englezi, tot aș fi avut o mulțime de alte motive să-i urăsc.

Dintr-odată, am auzit prima lovitură. Am înghețat toți trei. Lovitura a fost urmată de țipătul unei femei; un miros înțepător de fum mi-a acaparat nările, în timp un nor negru se ridica deasupra acoperișurilor de pe strada din fața noastră.

— Un incendiu! a strigat tata. Grăbiți-vă! Trebuie să-i ajutăm!

Am alergat până la colțul străzii, dar, înainte să ajungem acolo, cinci bărbați îmbrăcați în cămăși maronii și cu banderole roșii pe braț au apărut în fața noastră cu topoare și baroase, cu pensule de vopsit și torțe. Unul dintre ei a spart vitrina unui magazin cu toporul, și atunci tata ne-a blocat cu o mână pe mine și pe mama, ca să nu mai înaintăm. Sticla împrăștiată în mii de cioburi scânteietoare acoperise întreaga stradă. Un bărbat a trecut pensula prin cutia de vopsea și a început să deseneze ceva pe fațada de lemn a unui magazin. Peste drum, alți doi bărbați au spart fereastra altui magazin și au împrăștiat vopsea roșie peste pantofii expuși în vitrină. Nu înțelegeam.

— Haideți, mișcați-vă, ne-a zis mama, smulgându-ne din transa în care căzuserăm. Trebuie să fugim.

— De ce? Ce se întâmplă? am întrebat, în timp ce părinții mă târau de-acolo.

Au urmat alte strigăte. Alte țipete. Și o sireună în depărtare. Am alergat pe o stradă lăturalnică și ne-am oprit din nou. Cioburile acopereau toată strada, ca un strat de gheață, iar cuvântul *JUDE* – cuvântul nemțesc pentru „evreu“ – era acum pictat pe toate fațadele magazinelor. Pe unele erau desenate chiar și mici caricaturi cu evrei. Toți aveau nasul mare, capul rotund și o privire imbecilă.

— Dumnezeule, au început, a zis tata. Au început prigoana împotriva evreilor.

N-am înțeles ce voia să zică, dar îmi era teamă. Câțiva oameni în haine obișnuite tocmai spărseseră cu toporul ușa

unei sinagogi în care evreii se adăpostiseră și se rugau. Au intrat și au început să scoată și să arunce în stradă cărțile și sulurile de rugăciune. Un bărbat cu o torță a dat foc teancului de cărți, în timp ce altul – un evreu, am bănuit eu – a ieșit în fugă dintr-o clădire de apartamente din apropiere, încercând să-l oprească. Ceilalți bărbați l-a prins pe evreu și unul dintre ei l-a lovit în cap cu coada toporului pe care îl avea în mână. Evreul a căzut în stradă, peste grămada de cioburi care a zornăit sub el. S-au strâns apoi în jurul lui și l-au luat la bătaie, lovindu-l cu cozile topoarelor, în timp ce bărbatul cu torța a dat foc cărților. Am rămas cu gura căscată de groază. Inima îmi bătea în piept în același ritm cu loviturile de topor, până când mama mi-a acoperit ochii și m-a smuls de-acolo.

— Trebuie să ne întoarcem la ambasadă, a zis tata.

Am dat la o parte mâna mamei și m-am șters la ochi cu mâneca. Abia atunci mi-am dat seama că plângeam.

— Omul acela... îi făceau rău. Trebuie să ne întoarcem să-l ajutăm, am zis.

— Nu putem, dragule, mi-a șoptit mama.

Am văzut atunci că și ea plângea, și asta m-a speriat și mai tare.

— Privirea în pământ, ne-a spus tata. Privirea în pământ și nu spuneți nimic, nu faceți nimic.

Toate străzile pe care am trecut în acea noapte erau acoperite de cioburi și pline de oameni înarmați cu topoare și baroase. Erau peste tot în oraș. Unii purtau cămășile maronii ale SA,

*Sturmabteilung*¹, batalioanele de bătauși ale Partidului Nazist. Cei mai mulți erau îmbrăcați cu pantaloni obișnuiți, din lână, cu bretele și cămăși albe de muncitori, cu mânecile suflecate. Oameni de rând care voiau să-i alunge pe evrei din oraș.

Mai aveam puțin până la ambasadă, când am dat peste o escadrilă a poliției secrete germane, Gestapo, care încărca niște oameni într-un camion. „În sfârșit, poliția adună răzvrățiții“, m-am gândit. Un tip de la Gestapo ne-a oprit și a schimbat câteva cuvinte cu tata. Pe atunci nu știam prea multă germană, dar am înțeles că ne cerea actele. Ne-a spus să rămânem pe loc, în timp ce el făcea verificările împreună cu un alt ofițer.

— Îi strâng pe evrei, a șoptit tata. Îi duc în lagărele de concentrare.

M-am încruntat privind înspre bărbații încărcăți în camion. De ce erau arestați evreii? Ei erau cei atacați de naștiți, nu invers! Îmi venea să strig la polițiști, să le spun că făceau totul exact pe dos. Să-i fac să se oprească. Dar eram neputincios. Eram doar un băiețel. Nici măcar nu le vorbeam limba.

Mama l-a prins pe tata de braț.

— Davin, acolo!

Pe partea cealaltă a străzii, un bărbat încerca să se ascundă în întuneric.

— *Ein Jude! Er versucht abzuhauen!*

Strigătul a venit de undeva de deasupra mea. Am ridicat privirea și am văzut un băiat cam de vârsta mea agitându-se în

¹ *Sturmabteilung*, pe scurt SA, în traducere „Batalioanele de asalt“, organizație paramilitară nazistă condusă de Ernst Röhm (n. tr.).